

תגובה למאמרו של דוד מיכאלי

:: רן רביב

משלמי מיסים.

ניסוח מקוצר זה זכה מאז שהוצע על ידי קיינס לפיתוחים ושכלולים ונתקל בבעיות הנובעות הן מקשיים בתיאוריה והן מהתפתחות כלכלית. התנאי לאפשרות של מדינה להגדיל את גרעונה היה באותם עשורים מסחר יציב במטבע הבין לאומי. יציבות זו נשמרה על ידי הסכמים בין לאומיים שתוחזקו באופן שוטף על ידי הבנקים הלאומיים של המדינות. פירוק ההסכמים האלה, יחד עם עוד תהליכים – יזומים גם הם, הפכו את המדיניות הזו לקשה לביצוע. יחד עם זאת, עדיין נשאר טווח משמעותי של משחק אצל כל ממשלה. והראיה לכך היא האופן בו פורצות ממשלות אירופה (הראשונה מביניהן הייתה גרמניה, ואחרות לא אחרו ללכת בעקבותיה) את הסכמי מאסטריכט, שנועדו להגביל את אחוז הגירעון בשוק האירופי.

בעשורים האחרונים לא נוהגים להדפיס כסף כמקור להגדלת הביקושים למשק, והמקור לכך הוא הנפקות של אגרות חוב ממשלתיות מסוגים שונים. הבעיה נעוצה בתחרות שיוצרת הממשלה על אותו הון זמין בשוק, ובעצם לכאורה לא עושה כלום. פשוט מעבירה את ההון מצד לצד, בלי לדאוג לתשתיות של כלכלת המשק אלא רק לשוק ההון. אבל, ממשלה קיימת גם כדי לדאוג שתחומים שהיא מגדירה כחשובים או כתחומי תשתית יזכו לאשראי זול ובתנאים נוחים (גם אם הם מפיקים תשואה נמוכה יותר בטווח הקצר). כך היא יכולה לממש את יעודה וחובתה לאזרחיה, לדאוג למשק צומח, באופן שהרווחה המתווספת מתחלקת בין כל שכבות האוכלוסיה. רק חישוב מצרפי גס יתעלם מההבדל בין האפקט במשק של כסף המושקע בספקולציות פיננסיות, למשל, לבין כסף המושקע בעבודות תשתית.

לבסוף, כדאי לציין שבעשורים האחרונים כשרוב הכלכלה העולמית מתנהלת תחת עקבה של התיאוריה המוניטריסטית, יש ירידה ברורה במדדים שהוזכרו קודם – בצמיחה וברווחה החברתית.

אכן העמדה שמבוטאת במאמר קצר זה היא תמציתה של העמדה הנגזרת מהתיאוריה המוניטריסטית, ומהמדיניות הנגזרת ממנה. בתארו עמדה זו כעמדה מוחלטת, בעלת תוקף מדעי מוחלט, ולא כתוצאה של הכרעה תיאורטית או תיאורטית-ערכית בין חלופות שונות, משקף הכותב נכונה את דעתם של רוב הכלכלנים בישראל. בכך הוא מבטא את קולה של ההגות הניאו-ליברלית שבעשורים האחרונים הצליחה להפוך את עצמה לזרם המרכזי בכלכלה ובישראל, אולי לזרם היחיד. אלא שהדברים מורכבים יותר ולמעשה במידה רבה הפוכים.

לשם חשיפת השקר הנמצא בבסיס העמדה שהוצגה כדאי להתחיל מהסוף: התוצאות המובטחות של מדיניות זו לעומת התוצאות בפועל. בפועל, הצמיחה והרווחה החברתית הגדולות המובטחות באידיאולוגיה הניאו-ליברלית והאמורות להתממש באמצעות התיאוריה המוניטריסטית התממשו דווקא בשלושת העשורים שבאו אחרי מלחמת העולם השנייה, כשבאירופה ובחלקים גדולים של העולם השלישי יושמה מדיניות הפוכה. המדיניות שיושמה אז היא המדיניות הכלכלית שהתבססה על התיאוריה של קיינס, שטען שתפקידה של הממשלה הוא לווסת את הפעילות במשק. בין היתר נעשה ויסות זה על-ידי יצירת ביקושים, כלומר על-ידי הזרמת כסף ("תנו להם כסף ושילכו לשיר הימנונים בכנסיה").

העיקר במדיניות שהציע קיינס היה ליצור ביקושים במשק הנתון במיתון. בתיאוריה שלו חשף קיינס את תפקידו של המכפיל, הן זה הפיסקאלי והן זה המוניטארי, ואת האפשרות לחשבם ככל כלכלה נתונה. משמעו של מכפיל זה הוא שהגירעון שהממשלה יוצרת כדי ליצור עוד פעילות במשק (בניה, הכשרה מקצועית, תשתיות) אינו מתפקד בכלכלה של משק לאומי כמו בכלכלה של משפחה, או של פירמה. כל שקל שהמדינה מזרימה, כביכול ללא כיסוי, הופך למנוף לפעילות כלכלית. הוא משמש לקניה של עוד מוצרים אותם יצטרכו אנשים לייצר ולמכור ובכך מניע את הכלכלה. השקל המזוהם על-ידי המדינה יוצר מעגל חיובי: הוא מייצר כוח קנייה ולפיכך מגדיל, למעשה, את מקומות העבודה לאנשים השותפים ביצור הסחורה או השירותים. כל אלו מכניסים מיסים לקופת המדינה ובכך מקטינים – בחשבון אחרון – את הגירעון. בנוסף, עוד אנשים שהיו מובטלים הופכים לעובדים, השותפים ביצור הסחורות שאותן שקל יקנה. בכך גם מצומצמות הוצאות הממשלה על תמיכה במובטלים, ההופכים לעובדים

קיינס טען שתפקידה של הממשלה הוא לווסת את הפעילות במשק. בין היתר נעשה ויסות זה על-ידי יצירת ביקושים, כלומר על-ידי הזרמת כסף ("תנו להם כסף ושילכו לשיר הימנונים בכנסיה").

משמעו של המכפיל הוא שהגירעון שהממשלה יוצרת כדי ליצור עוד פעילות במשק (בניה, הכשרה מקצועית, תשתיות) אינו מתפקד בכלכלה של משק לאומי, כמו בכלכלה של משפחה, או של פירמה.

רן רביב כותב
תזה בכלכלה
פוליטית במכון כהן
באוניברסיטת תל
אביב, חבר ביסוד
ובקיבוץ תמוז

✉ ran@tamuz.org.il